

Suomalaisen valtakulttuurin kansalliset symbolit

HALONEN, TERO & LAURA ARO (2005; toim.). *Suomalaisten symbolit*. 224 s. Atena, Jyväskylä.

Kiinnostus kansalliseen identiteettiin ja symboleihin on lisääntynyt globalisoituvassa ja yksilöllistyvässä maailmassa. Paikallisen kansallisen ja oman menneisyyden pohdinta koetaan tärkeiksi ja niistä ”halutaan uutta tietoa”. Näin teoksen toimittajat perustelevat kansallisten symbolien käsittelyä johdannossaan (s. 7). He kutsuvat teostaan tietokirjaksi ”suomalaisten symbolimaailmasta” (s. 10). Kirjassa käsitellään esimerkiksi sitä, miten sisu, vähäpuheisuus, metsä, siniristilippu, Sibelius, tango, joulupukki, ruisleipä ja tasa-arvo ovat alkaneet edustaa suomalaisuutta. *Symbolilla* tarkoitetaan kirjassa ”sattuman- tai sopimuksenvaraista, monimerkityksistä” vertauskuvaa, ”joka edustaa ja havainnollistaa tärkeäksi koettua ilmiötä, arvoa, asennetta, aatetta, myyttiä tai uskomusta”. Symboleiksi kelpaavat niin kuvat, esineet, ilmiöt, rakennukset kuin tapahtumakin. Symboli on myös ”monitulkintainen käsite”, jota käytetään eri tavoin eri tieteissä. Halonen ja Aro määrittelevät kollektiiviset symbolit sanattomiksi, yhteisöön kuuluvien yhdenmukaisesti ymmärtämiksi merkeiksi. Kansalliset symbolit (jotka niin ikään ovat yhteisöllisiä) liittyvät heidän mukaansa ”kansakunnan elämään tai menneisyyteen” (s. 7–8).

Teos sisältää 30 artikkelia sekä lukuisia pienoisarikkeleita. Kirjoittajat ovat useiden eri alojen, kuten historian, kulttuurintutkimuksen, taiteiden ja yhteiskuntapolitiikan tutkijoita sekä toimittajia, joista monilla on tutkijatausta. Lähes kaikki ovat nimekkäitä ja ansioituneita kirjoittajia, joukossa muun muassa Matti Klinge, Laura Kolbe, Anna Kortelainen, Eero Tarasti, Maarit Niiniluoto ja Jarmo Papinniemi. Pienoisartikkeleiden kirjoittajiin lukeutuu asiantuntijoiden lisäksi Jyväskylän yliopiston opiskelijoita.

Artikkelit jakautuvat neljään teemaan. Ensimmäinen (”Muistissa, mielessä, luonnossa”) käsittelee muun muassa *Kalevalaa*, suomalaisten alkuperää, kaupunkeja, maaseutuja ja maisemaa. Toinen (”Kulttuurissa, huveissa,

sivistyksessä”) tarkastelee taidetta, muotoilua, musiikkia, elokuvia, urheilua ja koulutusta. Kolmas (”Ajassa, arjessa, juhlassa”) tarjoaa tietoa juhliin, ruokiin, juomiin sekä asumiseen ja muihin askareisiin liittyvistä symboleista. Neljäs teema (”Valtiossa, yhteiskunnassa, taloudessa”) keskittyy esimerkiksi sotiin, modernisaatioon, uskontoon, suurmiehiin, rahaan ja lippuun liittyviin symboleihin. Valintoja ei perustella. Teemat toimivat, sillä ne jäsentävät lukuisat kirjoitukset selviin kokonaisuuksiin ja mahdollistavat sen, että teosta on helppo selailla ja lukea myös osissa.

Ratkaisu ankkuroida teos nykypäivän lisäksi menneisyyteen Topeliuksen kautta herättää kysymyksiä. Toimittajat nostavat esiin Topeliuksen vaikutuksen kansallisten symbolien synnyttäjänä ja opettajana sekä *Maamme*-kirjan merkityksen niiden vakiinnuttajana. Ikään kuin rinnastuksena tähän he toteavat tarkastelevansa nykysuomalaisten symboleja. Onko Topeliuksen esiin nostamisen tarkoituksena perinteisten ja yhä elävien suomalaisuuden symbolien tarkastelu vai haetaan kirjalle asemaa nyky-suomalaisten *Maamme*-kirjana?

Teosta leimaa monella tavalla kahtiajakautuneisuus ja keskeisten käsitteiden monitulkinnallisuus. Johdannossa tuodaan toisaalta esille se, kuinka kollektiiviset identiteetin symbolit ja niiden mentaaliset kiteytymät ovat ”sopimuksenvaraisia” ja ”keinotekoisia”. Toisaalta lähdetään siitä, että nämä symbolit ovat lukijoiden yhteisesti jakamia. Johdannon yhteisöllisestä puhuttelumuodosta huolimatta sekä Matti Klinge (s. 170) että Tero Halonen (s. 146) korostavat kansallisen identiteetin rakennettua sisältöä ja sopimuksenvaraisuutta. Seppo Knuutila kyseenalaistaa ”suomalaisen mentaliteetin” sisältöä (s. 22), mutta Laura Aro (s. 117) ottaa mentaliteetin annettuna. Keskeisten käsitteiden monet tulkinnat erityisesti toimittajien ja muiden kirjoittajien välillä ovat teoksen heikkous. Samalla kun se purkaa kansallisten symbolien sisältöä paljastamalla niiden sopimuksenvaraisuuden, se nimenomaan vahvistaa ja uusintaa näiden symbolien asemaa kansallisesti merkittävänä.

Vahvan ”me suomalaiset” -viestin esittäminen erityisesti johdannossa ja joissakin artikkeleissa häiritsee. Tämä herättää pohtimaan, keitä kirjan toimittajat katsovat suomalaisten joukkoon kuuluvan. Suomalaisuus nähdään kirjassa itsestään selvänä, eikä ”meidän suomalaisten” sisältöä määritellä. Teoksessa esitellään lähinnä suomalaisen valtakulttuurin sekä joitakin ruotsinsuomalaisen kulttuurin symboleja. Sen sijaan esimerkiksi venäläis-, romani- tai muslimivähemmistöjen tunnuksia kirjasta ei löydy. Me-muodon käyttäminen johdannossa olisi mielestäni vaatinut perusteluja varsinkin, koska kirjassa tarkastellaan identiteetin rakentumista. Jäin pohtimaan, oliko kansallisen identiteetin avaaminen tarkoituksella jätetty artikkeleiden tehtäväksi – ja lukijan itse huomattavaksi. Vai oliko johdannon me-viesti vain keino, jolla mahdollinen ”suomalainen” ostaja saadaan kiinnostumaan kirjasta? Niin tai näin, johdannon kieliasu ei mielestäni palvele artikkeleiden moninaisia näkökulmia.

Moninaiset tulkinnat olisivat vaatineet enemmän pohdintaa joko johdannossa tai erillisessä yhteenvedo-osassa, sillä kirjan läpi ulottuva käsitteellinen kirjavuus alkaa häiritä. Suomenkielistä yhteenvedoa ei ole, eikä artikkeleita siten koota millään tavalla yhteen. Vaikka teoksen pääasiallisena tehtävänä oli symbolien esitleminen, on kansallisia symboleja mielestäni mahdotonta tarkastella irrallaan niihin liittyvästä kansallisesta identiteetistä ja sen mukanaan tuomista merkityksistä. Pääkaupunkiseudun monikulttuurisessa koulussa opettaneena sekä monikulttuurista kouluympäristöä tarkastelevana tutkijana päädyinkin kysymään, vastaako teoksen kapeahko käsitys suomalaisuudesta historiallisesti moninaista ja maahanmuuttajien myötä yhä monipuolisempaa arjen suomalaisuutta.

Yleisilmeeltään teos on huolella taitettu, kovakantinen ja arvokkaan olinen tieto- ja taidekirjan yhdistelmä. Teksti ja kuvat toimivat yhteistyössä. Jo kuvia katselemalla selviää, mitä symbolia käsitellään. Otsikoinnin ja tekstin yleiskielisyyteen sekä sujuvuuteen on kiinnitetty huomiota. Helppolukuisuutta lisää se, että artikkelien taustakirjallisuus esitetään vasta teoksen lopussa. Kuvat on valittu huolella. Niitä löytyy joka aukeamalta. Ne ovat kauniita, selkeitä ja vaihtelevia. Joukossa on myös tuotteiden mainoskuvia. Kirjan lopusta löytyvät ruotsin-, englannin- ja venäjänkieliset tiivistelmät sekä tiedot kirjoittajista. Tiivistelmät yhdessä laadukkaan kuva-aineiston kanssa viittaavat siihen, että teoksella tavoitellaan suomalaisten lisäksi kansainvälistä yleisöä. Sillä myös mainostetaan Suomea.

Teos tarjoaa mielenkiintoisella ja helposti omaksuttavalla tavalla taustatietoa valtakulttuurin suomalaisuuden symboleista, niiden syntyamisestä ja vakiintumisesta. Joukossa on hyvin erilaisia ja uusiakin näkökulmia kansallisiin symboleihin. Tässä mielessä kirja on tutustumisen arvoinen niin maantieteilijöille kuin muillekin kulttuurista ja suomalaisuudesta kiinnostuneille. Kouluissa kirjaa voisi käyttää aineistona pohdittaessa kansallista identiteettiä, mikäli kyseessä olisi suomalaisuuden kriittinen tarkastelu. Suomalaisen kulttuurin oheislukemistoksi esimerkiksi äidinkielen tunneille en kirjaa kuitenkaan suosittelisi.

ANNA-LEENA RIITAOJA
Soveltavan kasvatustieteen laitos,
Helsingin yliopisto